

навіть інтимність документалістики залишається чи не єдиним потужним джерелом реального осмислення буття засобами художнього слова. Саме тому подібна література хвилює сучасного читача більше, ніж будь-які підчищені, вихолощені умовляльні побудови чи авангардистські виверти.

3. “[...] У літературі другої половини ХХ століття не існує чіткої межі між сферами белетристики й не-белетристики, між різними типами творчості — реалістичним / міметичним, нереалістичним / модерним, класицистичним. Бо неможливі в сучасному світі ті критерії естетичного, які були чинними до епохи концтаборів. Зате за відсутності таких меж склалися умови, у яких нова епоха — пост-постмодерна — муситиме виробити нові цінності й підходи до художнього / прав-

дивого / істинного / прекрасного / рятівного Слова” (С.425).

Проблема осмислення табірної тексту, звичайно, не може вміститися в межі рецензованої монографії, хай і обсягом у півтисячі сторінок: надто об’ємна ця проблема. Цілий універсум, зі своєю ієрархією та міфологемами, аксіологією та етикою, універсум, який великою мірою вплинув на формування наших стереотипів і цінностей, не осмислений, не пережитий критичною рецепцією, не інституалізований як досвід. Першим вагомим кроком у напрямку такого осмислення стала рецензована книжка Н. Колошук. Монографія захоплює емоційним, а подеколи пристрасним стилем викладу і як кожна талановита наукова праця спонукає до дискусії та відкриває нові перспективи дослідження.

Лілія Лавринович

ТОНКИЙ ЛІРИК І ЛИЦАР ЧИНУ – ОЛЕНА ТЕЛІГА

Теліга О. О краю мій...: Твори, документи, біографічний нарис. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. – 496 с.; іл.

Феномен пражської поетичної школи, її мистецькі пошуки й естетичні набутки з виданням творів Євгена Маланюка, Олега Ольжича та інших митців покоління 20–30-х років ХХ століття, поволі перетворюється в інтегровану частину української культури, вносить у неї сильний ідеолого-естетичний струмінь, що означував

цілу європейську культуру того часу. Поза сумнівом, позбавлене популістського характеру видання творів Олени Теліги, з усвідомленням серйозності репрезентованого матеріалу, не лише доповнює спадщину пражської школи, але є вагомим внеском у розвій вітчизняного літературного процесу.

Видання творчої спадщини Олени Теліги, яке здійснила доктор історичних наук Надія Миронець, можна назвати найповнішим не лише в Україні, а й за її межами. Книжка “О краю мій...” увірвала в себе всю відому поезію, прозу, публіцистику, літературознавчі відгуки й рецензії Олени Теліги (окремим томом вийшов її епістолярій). Видання містить об’ємне історико-біографічне дослідження, упорядника й коментатора тому Надії Миронець, у якому не лише розгорнуто хронологію життя поетки, а й осмислюється її місце в літературному процесі й духовному житті українського народу. Бібліографічний покажчик творів Олени Теліги та досліджень про неї надає виданню наукового статусу і створює можливість прослідкувати історію рецептивного осягання її творчості.

Так уже сталося, що більшість митців (Т. Шевченко, В. Стус) утверджуються в масовій свідомості радше у статусі національних героїв-мучеників, ніж митців, і не можуть уникнути надмірної політизації. Це стосується й поетки Олени Теліги. Якщо провести соціологічний аналіз уподобань читача заполітизованих авторів, то зрозуміло, що Олена Теліга для нього



передусім політична діячка і жертва терору. Направду замкнене коло. Проте не слід забувати, що Олена Теліга — одна з найяскравіших постатей в українській поезії 30-х років минулого століття. В її особі органічно поєднаний тонкий лірик і лицар чину. Це людина потужного екзистенційного напруження, сповнена жертвності й пориву цю жертвність зреалізувати. Формуючись під впливом інтегрального націоналізму Дмитра Донцова, чи могла вона в інший спосіб прожити, власне, пережити, те, що не вписувалося в систему її моральних імперативів? Згадаймо повість Юрія Косача “Еней та життя інших”, де в образі свого героя Ирина автор показує трагедію цілого покоління, вихованого для звитяжства й жертви в ім'я розбудови державності й неспроможного вижити в умовах інших ціннісних координат. Таке прагнення зумовлювалося жорстким способом життя, виповненням ригоризму й незмиримості з рутинною. Лицарство, помножене на непрагнення прослави, — це плата цілого покоління українців за рабськість духовної історії їх попередників, заглушності будь-яких державницьких ідей. Письменниця була чільним представником цього покоління, що неодмінно мало вплинути і на її творчість.

Олена Теліга досить цільна у спрямуванні своєї творчості, кожен рядок її поезії — рух до вдосконалення себе як громадянки, як українки. Перевиховання читача, витворення з нього звитяжця духу, а ширше — створення передумов до ментального перелому української нації — головне завдання авторки. Здається, важко відділити Телігу-поетку від Теліги-політика, і спроби це зробити наражаються на голу риторику. Безперечно, сьогоднішні естетичні пріоритети розмежовують естетику й ідеологію, але в 30-х роках ХХ століття саме це сполучення становить категорію прекрасного, виступає як одне з основних критеріїв художності твору. Своєрідна тоталітарна естетика характерна й для творчості Теліги. Її поезія, з одного боку, впливається в загальний струм Пращької школи, а з другого — поринає в царину глибокої й ніжної жіночої лірики.

Саме наголошення власної жіночості — власне не лише поезії, а й публіцистиці Олени Теліги. Письменниця постає в ролі вправної полемістки, що дає їй змогу вибудувати власну конструктивну творчу програму виховання нової українки — жінки-європейки. У статті з дещо екстравагантною назвою “Якими ви нас прагнете?”, полемізуючи з фашистськими й феміністичними поглядами на роль жінки в тогочасному суспільстві, авторка вказує на те, що жінка має поєднувати в собі “діяльність, свідомість, чин з правдивою жіночістю”, вона на рівні з чоловіком несе відповідальність за націю. На це звертає увагу й Надія Миронець, розгортаючи перед читачем історію стосунків письменниці з Михайлом Телігою, Наталею Левицькою-Холодною, Дмитром Донцовим, Євгеном Маланюком, переплетену із психологічними колізіями особистісного плану й умовами перебування в діаспорному середовищі. Це дає змогу уявити духовну атмосферу, в якій формувалася поетка. Вона пройшла нелегкий шлях від манкуртизму до усвідомленого прийняття українства як протесту проти ксенофобії російської імперської ментальності й виконання власної, сформованої часом й особистісною потребою, жертвної місії.

Попри те, що все-таки бракує розлогого літературознавчого коментаря і якісного художнього аналізу, слід віддати належне упоряднику й авторові дослідження про Олену Телігу за опрацювання значного фактологічного матеріалу. Проте пересічному читачеві важко скласти уявлення про місце творчості поетки в контексті української літератури.

Отже, творчість Олени Теліги нарешті представлена в Україні повноформатно, а те, що це перевидання, значно перероблене й доповнене, свідчить не лише про зростання інтересу до її спадщини, а й про сумлінність й послідовність дослідниці й популяризаторки її творчості. Це дає підставу сподіватися, що творчість письменниці посіла вагоме місце в українській літературі.

Олексій Сінченко

МЕЛАНХОЛІЙНИЙ ЕТЮД НА ТЛІ ЛЬВОВА *

Мориквас Надія. Меланхолия Степана Чарнецького: Есей. - Львів: Світ, 2005. - 384 с., іл.

* - Цього року відзначаємо 125-річчя від дня народження Степана Чарнецького - молодшого сучасника й однодумця Івана Франка, а також - 100-річчя “Молодої Музи”.

Авторка визначила свою книжку як “Есей”. Якщо брати класичне визначення цього жанру, як його подає Українська літературна енциклопедія (“жанр художньо-публіцистичної, науково-популяризаторської творчості, характерний вільним, не обов’язково вичерпним, але виразно